
Skandinavismen

Et stykke journalistik af

Kaj Munk

Udgivet i 2015. Teksten må i denne form frit benyttes med angivelse af Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet, som kilde.

Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet.

Indhold

Skandinavismen

4

Skandinavismen

Skandinavismen

Skandinavismen

Af Sognepræst Kaj Munk

I DET NYS udkomne femte Bind af Georg og Edv. Brandes' Brevveksling med nordiske Forfattere og Videnskabsmænd støder vi paa nogle Bemærkninger om Skandinavisme, der ikke er de mindst interessante i dette af Interesse sprængfærdige Stof. Det er lige værdifuldt at bide Mærke i, hvilke Emner disse Breve kommer ind paa, som at notere, hvad det er, der virkelig glimrer ved sin Fraværelse.

Først og sidst er det naturligvis Bøger, Bøger og Bøger, Pennene sprutter om. Undertiden kan det komme en for, at i disse Aanders Verden eksisterede der ikke andet end Tryksager. Det gaar op for Edv. Brandes selv en Gang, og da bruger han et utroligt uartig Ord om Litteratur. Men ellers er han Mand for, han, den senere Danmarks Riges Finansminister, Regeringsmedlem i en Periode, der hvert Øjeblik kunde blive skæbnesvanger for vort aarhundredgamle Rige, han er Mand for i et Brev til en Ven at udkaste et Angstens Suk over, hvis Bismarck skulde finde paa at erobre hele vort Land, hvad skulde der saa blive af vor danske Litteratur? Ja, man maa jo gribe sig til Hovedet.

Men i dette Bind naar han overfor Alexander L. Kielland at faa afsløret sig som Skandinav: "Jeg tror, at de tre smaa Folks Frelse er den nøjeste Sammenslutning." Det bliver ikke taget ham altfor naadigt op af Nordmanden. Omtrent omgaaende svarer Kielland ham:

»- Jeg har forsødet min Ensomhed med Billedet af dig - paa en Talerstol under en Trofæ af de 3 Flag og med disse bævende Ord paa Læberne: Jeg er Skandinav. Vel forstaaer jeg din gode og fornuftige Mening; men - ikke sandt? Der er hældt saa megen sød Punch over dette Ord, at det er som Vrangen af et helt Studentertog at se det bæve - o dette bæve! - paa dine Læber! Jeg for mit Vedkommende har aldrig kunnet forstaa denne Trang til folkelig Sammenslutning. Thi enten mener man politisk Styrke, som skulde vindes; og det er noget Sludder; thi tre Lus er ikke stærkere end een. Eller man mener, at det intimere Kjendskab og Samliv skulde avle en Fælleskraft, og det tror jeg endnu mindre. Thi jo mere man lærer om hinanden, jo dybere man kommer gennem den overfladiske Lighed mellem disse 3 Folk, desto tydeligere bliver man var, at det ulige er det væsentlige, at Forskjellen er Kjærnen, og at Beblandelsen eller Trangen til den er Skal. Derfor vil Folk ligesom Individer blive stærke af at føle Uligheden tvers igennem Ligheden; og jo mere det forøgede Kjendskab vil borttage Forbauselsen over al denne ydre Lighed, desto lykkeligere ville vi føle os hver for sig ved at vide et dybt Svælg mellem Nationerne; der er en Følelse af Tryghed i at forstaa og forstaaes; men Lykken - eller den inderste Bevæggrund til at leve - er for Folkeslag som for Mennesker - Bevidstheden om at have og være noget ganske for sig selv, - noget som strax og energisk protesterer mod det fremmede, - mod ethvert Broderskab udenfor det rent nyttige eller konventionelle. Derfor stiger jeg ned af Talerstolen og frafalder Ordet: Jeg er aldeles ikke Skandinav«.

*

Det Foredrag havde Brandes ikke noget at svare til. Men des mere har vi andre. For disse Ords Skyld er vi lige ved at kunne unde Kielland at have levet i Dag, med Bevidstheden om, at Norge havde noget ganske for sig selv.

Det er sandt nok, at Nordens Rigdom er de dybe Forskelligheder mellem dets Folk, men det er ogsaa rigtigt, at vor store, store Svaghed har været den manglende Evne og Vilje til at lade disse Forskelligheder supplere hinanden. For den overvejende Del af de nordiske Folk gælder det, at vi for endda ikke altfor længe siden har været eet Folk, samme Blod, samme Sprog, samme Stamme. Og den Udvikling, vi har gennemløbet op gennem Tiderne, har i det store og hele været ens. Samtidig til Landene kom Kristendommen, samtidig Reformationen, samtidig næsten alle aandelige og økonomiske Bevægelser, som de skiftende Tider førte med sig. Det vilde da være ganske urimeligt at antage, at det ulige er det væsentlige, at Forskellen er Kærnen.

Kielland og Brandes skrev sammen paa praktisk talt samme Sprog. Den norske Digter fortalte om og søgte Raad til sine Bøger, som skulde læses og blev læst af flere Danske end Norske. Han skulde da være blandt de sidste til at tale om, at Ligheden mellem Norge og Danmark kun er Overflade. Det er den forøvrigt slet ikke. Haandgribeligt talt kan intet være mere forskelligt end de to Landes Overflader. Men Sindene -? Siden dengang har Norsken fjernet sig stærkt fra Dansk, vi læser næsten ikke hinanden mere, Norges Forbindelse med Sverige er løst, for slet ikke at tale om de sidste Tidens Hændelser, men i vore Hjerter føler vi os beslægtede og hinanden hengivne, som vi næppe har følt det siden Vikingetiden, da vi gik paa Togt sammen og ikke holdt Regnskab over, hvad Landsdel vi stammede fra.

Der kunde nævnes en Række uimodsigeligt væsentlige Træk, hvori vi nordiske Folk ligner hinanden. Selve vor Lyst til at understrege Forskellen er saadan et Træk. Vi ligner hinanden i ikke at ville ligne hinanden. Det er ikke bare en egocentrisk Forgøbelse i sit eget, en Tragten efter at være sig selv nok og have sin private Bevægelsesfrihed, altsaa noget hedonistisk, men det hænger sammen med ægte nordisk Redelighed og Nøgternhed - denne Angst for billig Begejstring, for at lade sig rive med til noget, man alligevel ikke, naar det rigtigt gælder, kan staa inde for.

Hos Kielland er det nu sikkert Oppositionshidsighed over Edv. Brandes, der faar Nordmanden til at se rødt og bruge meget kraftigere Ord, end nogen Virkelighed giver Basis for. Det er jo ikke andet end Sludder, at tre Lus ikke er stærkere end een? Det stemmer i hvert Fald ikke med Christian Hansens Regnebog, som dog vist var i Brug just paa den Tid. Kielland har aldrig ligget i Skyttegrave; saa vilde han vidst, at der er en betydelig Forskel paa tre Lus og paa een. Vi foretrækker forøvrigt langt Dronning Margrethes Sprog, tilmed naar det stemmer med samme Christian Hansen:

Den Snor, som lægges af Strenge tre, den brister fuld næppelige. -

Havde Kielland ikke noget Ret? Den er jo bristet, hver Gang det er forsøgt, enten før eller efter.

Ja, det er den. Den er bristet. De to Verslinier fortsættes som bekendt:

*Det siger Vismand foruden Spe:
naar hun lægges lempelige.*

Ja, der er Humlen. Christian den Anden var et langt Stykke Vej fra Vismanden uden Spe; han havde ikke Tid til at vente paa det lempelige. Blodet paa Stockholms Torv fortalte ham den Lære, som Blodet altid har fortalt Tyrannerne, og som de aldrig vilde tro paa, at det er en storslaaet Opfindelse den med at slaa Mennesker ihjel, men den fører bare aldrig til Maalet. Han fik Aar nok i Fængslet at betænke den Lære i. Og Norden var atter spaltet for Aarhundreder.

Saa var det, Studenterne tog sig af Sagen. Kong Christian havde villet løse Opgaven med Blod, nu vilde de løse den med Punch. Det var sandt nok set, at den Metode stemmede bedre overens med det lempelige; den var bare for lempelig igen. En stor Sag kræver næsten altid Blod for at sejre; men den sejrende er ikke den, der lader andres udgyde, men den, der lader sit eget udgyde. Nu er det Blodstid over os igen. Hvad har ikke Finland lidt allerede? Men er nogen Lidelse forgæves? Denne Storm, der gaar hen over Nordens Lande nu - har vi ikke Lov, ja, Pligt til at tro paa, at den er - endelig - Paaskestormen?

*

Skandinavismen druknede i Studenternes Punchbolle, og den skal ikke genopstaa af Punchen. Man kan sige, at den i Øjeblikket er saa begravet som aldrig før; men er det virkelig Paaskestorm, det, der nu rusker i vore Ruder, saa er der vel ingen Grav dyb nok, som saadan en Storm ikke kan afdække og gøre sit levende Under ved. Hvorfor tale saa haanligt om Skandinavismen? Fordi Udførelsen svigtede, er dog vel ikke Ideen fejl? Læs og syng de begejstrede Sange fra hin Tid; de rører stadig Hjertet. Men lad være med den Hjerterørelse, faa i Stedet Hænderne rørt. Dermed mener jeg, at begyndte vi sidste Gang med Stemning og Begejstring, saa lad os denne Gang begynde med jævnt, praktisk, tør, kedelig Daad. Find de Paragraffer, hvorefter et nordisk Samarbejde skal foregaa, saa der virkelig er Tale om Samarbejde.

Jamen - jamen - jamen - vi kan jo overhovedet intet foretage os i den nuværende Situation. Det er ikke rigtigt. Selv om Læreren har Influenza, kan han godt sidde op i Sengen og lægge Timeplan. Den Tid, vi nu har, maa vi for Alvor bruge til at granske os selv, finde vor Fortids Fejl og planlægge vor Fremtid efter sundere og modigere Linier.

Jamen vi ved jo intet om Fremtiden. Ikke et Hak. Nej, men er der noget ved os, tror vi paa Fremtiden. Og det er den Fremtid, vi tror paa, vi skal planlægge for. Vi tror, at der stadig vil forblive et Land, der hedder Norge, og et, der hedder Sverige, og et, der hedder Danmark. Island forsvinder ikke i Havet, og Finland rejser ikke til Asien. Der kan komme svære Tider, Armod, Sygdom, Trældom - men Udslettelse, nej. Og alt det andet er Kriser, dvs. hver Djævel har sin Tid. I et af de Øjeblikke, hvor Krisen er overstaaet, maa vi være helt rede til at slaa til, smede, mens Jernet er varmt, smede, saa Baandet holder. De 5 nordiske

Lande har i fuldeste Maal oplevet den gyldne Frihed nu. Norge er kommet helt løs først af Danmark, saa af Sverige, Island er et selvstændigt Kongerige, Finland en selvstændig Republik. Sandelig har vi smagt Friheden. Som især gav sig Udslag i, at i Nødens Time stod hver for sig aldeles hjælpeløst ene. Det maa være os en Æres- og Livssag i Fremtiden ikke at lægge Baand paa hinanden, men være hinanden til al den Støtte, vi kan.

Hver sit Sprog, hver sit Flag, hver sit Ansigt. Men Fællesregering i Göteborg, fælles Militærvæsen, fælles Udenrigsrepræsentation, fælles Kolonier, Told og Mønt ens, fælles Indfødsret, Lovgivningen ens saa vidt muligt.

Kejserdømmet Norden.

Fortæl mig ikke om de nye Farer, der derved opstaar for os udefra, om de tusinde Vanskeligheder indefra, om Rivaliseren og Mistro - ak, det er noget, vi allesammen ved.

Men Farerne er netop noget, der kalder paa Modet, Vanskelighederne paa Evnerne. Aah, Ungdom i Dag, Nordens Ungdom, hvor misunder jeg jer. sikke Opgaver I har liggende foran jer, der er sandelig noget at tage og rive i, nu er det jeres Tid, nu er det Nordens Tid, det har længe nok været de andres.

Kaj Munk